

Kompetence a gramotnosti – hlavní otázky a varianty

Verze 5.11. 2021

Skupina: Arnošt Veselý, Štěpánka Baierlová, Vít Beran, Marie Čápková, Milena Jabůrková, Jan Jiterský, Tomáš Pavlas, Martin Rusek

1. Máme zachovat kompetence v systému kurikulárních dokumentů? Proč ano nebo ne?

- a. Ano
- b. Ne

Postoj skupiny a zdůvodnění:

Skupina je pro zachování kompetencí v systému kurikulárních dokumentů, a to včetně RVP. Je pravdou, že část učitelů kompetence nikdy plně nepřijala a že se s nimi často pracuje jen formálně. Je také pravdou, že zapojení kompetencí do reálné výuky se v řadě zemí ukázalo jako složité a došlo k odklonu od (naivního) pojetí kompetencí z počátku milénia.

Na straně druhé, pro zachování kompetencí existuje několik silných argumentů:

- základní argumenty pro využívání konceptu kompetencí ve výuce zůstaly nezměněny (dynamické proměny trhu práce, příprava na různé životní situace, důležitost nadoborového přístupu atd.)
- řada škol s kompetencemi úspěšně pracuje,
- většina vzdělávacích systémů nějaký systém kompetencí obsahuje,
- kompetenční přístup je obsažen v S2030+

2. Jak výrazné změny oproti současnému pojetí máme realizovat?

- a. Nic neměnit
- b. Provést spíše jen úpravy, než zásadní změny
- c. Měnit zásadně

Postoj skupiny a zdůvodnění:

Skupina se kloní k variantě *b*, tedy jen k takovým změnám, které budou považovány za opravdu nezbytné. Hlavním argumentem zde je, že je důležité zbytečně neměnit to, na co si již učitelé zvykli (například neměnit terminologii jen proto, že to není akademicky úplně přesné). Na straně druhé, v některých ohledech se situace změnila a je třeba na to reagovat. Jde za prvé o proměnu ve vymezení kompetencí v mezinárodním kontextu (vznik nových klasifikací), proměnu vnímání důležitosti jednotlivých kompetencí a také o vzestup důležitosti konceptu gramotností. Na všechny tyto okolnosti je potřeba reagovat, aby kurikulum bylo nastaveno opravdu moderně a v souladu se současnou praxí. Dle několika členů skupiny by měla být posílena role a důležitost kompetence k učení, jako do jisté míry zastřešující a zásadní pro základní vzdělávání.

3. Jak nastavit vztah kompetencí a gramotností?

- a. Pojem gramotnosti do RVP vůbec nezahrnovat
- b. Pojmy chápat hierarchicky: kompetence jako nadpředmětové, gramotnosti jako již konkrétnější pojem vázaný dominantně na určitou vzdělávací oblast či předmět
- c. Pojmy propojit do jednoho systému kompetencí

Postoj skupiny a zdůvodnění:

Názor skupiny v současné chvíli není jednotný a zahrnuje všechny možnosti (zejména pak možnost *b* nebo *c*). Každopádně vysvětlení těchto pojmů (a jejich vzájemný vztah) v systému kurikulárních dokumentů považujeme za velmi důležité¹.

4. Mají být KK jednotně stanoveny pro všechny stupně vzdělávání?

- a. Ne
- b. Ano, měli bychom usilovat o plné sjednocení
- c. Tam, kde je to možné a účelné

Postoj skupiny a zdůvodnění:

Skupina se kloní k variantě *c*. Ideální by bylo, kdyby kompetence byly pro všechny stupně vzdělání stejně nazvané a vymezené. Na straně druhé vymezení a chápání kompetencí prošlo určitým vývojem (nejsme na „zelené louce“) a je navíc otázkou, zda některé kompetence (např. kompetence k podnikavosti k podnikavosti) mají smysl na všech úrovních vzdělávání (např. předškolní). Důležité je zde především to, aby zde existovala návaznost a propojenost kompetencí.

5. Jaká má být klasifikace kompetencí? (Souvisí s odpověďmi na otázky 2,3 a 4)

- a. Současná klasifikace (případně jen minimálně jazykově upravená)
- b. Klasifikace dle Evropského rámce klíčových kompetencí
- c. Upravená klasifikace EK (návrh NPI, viz níže)
- d. Jiná klasifikace

Postoj skupiny a zdůvodnění:

Skupina v tomto zatím nedospěla k jednoznačné shodě. Je to i proto, že odpověď závisí na finální odpovědi na předchozí otázky. Celkově panuje ve skupině shoda, že klasifikace není zase až tak podstatná (zásadní je promítnutí do reálné výuky). Dvořák (2019) argumentuje, že se jeví jako vhodné, pokud zvolená klasifikace vychází (nebo přímo kopíruje) některou z mezinárodních klasifikací, protože na uznávané klasifikace je zpravidla navázáno teoretické ukotvení, a především praktická operacionalizace. Členové skupiny se však zatím spíše přiklánějí spíše k variantě *a*.

6. Jakým způsobem bude zajištěno promítnutí kompetencí do výuky?

- a. Propojení se vzdělávacím obsahem již na úrovni RVP
- b. Propojení vznikne až na úrovni ŠVP (za externí podpory)
- c. Propojení na úrovni ŠVP nebude vyžadováno a vznikne až na úrovni plánované výuky nebo učebních pomůcek
- d. Nějaká „střední“ varianta, kdy je propojení kompetencí se vzdělávacím obsahem navrženo (doporučeno), není ovšem závazné a školy, pokud chtějí mohou zvolit vlastní řešení

Postoj skupiny a zdůvodnění:

Tuto otázku považuje skupina za nejdůležitější, zároveň ovšem také nejsložitější. Ačkoli kompetence jsou svojí podstatou nadoborové, obtížně měřitelné a jejich rozvoj trvá dlouhou dobu, pokud nejsou provázány s reálným obsahem a způsobem výuky, stávají se pouze formálním slohovým cvičením. Situace je komplikovaná. Na jedné straně považujeme za klíčové, aby to byli učitelé sami, kteří propojují vzdělávací obsah s kompetencemi a díky tomu

¹ Někteří členové skupiny vyjádřili preferenci k variantě *b*: „Ve stávajícím RVP je například v charakteristice vzdělávací oblasti "Dovednosti získané ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura jsou potřebné nejen pro kvalitní jazykové vzdělání, ale jsou důležité i pro úspěšné osvojování poznatků v dalších oblastech vzdělávání." Takže čtenářská gramotnost by měla být na 1.místě v komunikačních kompetencích a měla by být uvedena již na začátku výše zmíněné citace namísto termínu "dovednosti".

lépe rozumí dopadům své výuky na žáka. Na straně druhé propojování kompetencí s výukou je velmi časově náročné a vyžaduje velké úsilí a motivaci. Reálně nejde očekávat, že se bude týkat všech škol a učitelů. Navíc považujeme za pokrytecké, pokud by stát rezignoval na explicitní propojení kompetencí s výukou a nechal je na učitelích. Nějaká podpora a explicitní propojení kompetencí a vzdělávacího obsahu ze strany státu je nezbytné. Otázkou je, v jaké by mělo být formě. Shoda ovšem panuje v tom, že čím jednodušší, jasnější a stručnější bude RVP, tím srozumitelnější pro terén.

7. Kdy, jak a kým bude rozvoj kompetencí a gramotností ověřován?

- a. Pouze na úrovni školy
- b. Externí ověřování

Postoj skupiny a zdůvodnění:

Také tato otázka je klíčová. Vycházíme z toho, že reálné strategie žáků i škol jsou v realitě daleko nejvíce ovlivňovány očekávanými výstupy, tj. že existuje silná tendence přizpůsobit se očekávaným výstupům. I když budeme verbálně očekávat rozvoj kompetencí a gramotností, ale de facto budeme zjišťovat a hodnotit žáky (i školy) na základě kritérií založených na reprodukci informací, nedá se očekávat, že budou pro učitele prioritou². Ve skupině existuje shoda, že vzhledem ke své povaze by ověřování kompetencí a gramotností mělo primárně probíhat na úrovni školy (žáka), tj. učitel by měl sledovat, jak jeho výuka přispívá k rozvoji kompetencí konkrétního žáka. Na straně druhé, pokud má mít kompetenční přístup reálný vliv na školy a žáky, pak je potřeba ho promítnout také do externího hodnocení. Hodnocení kompetencí předpokládá, že jak učitelé, tak externí hodnotitelé budou mít k dispozici nástroje pro hodnocení kompetenčního rozvoje. Je přitom evidentní, že nebude stačit písemný důkaz = žákova práce, ale učitel by měl být schopen, společně se svými kolegy či za jejich podpory, ale i samostatně vést různé evidence, ve kterých sleduje žákův pokrok (např.: rozvoj komunikačních dovedností, to, jak dokáže využívat sebehodnocení, jak dává zpětnou vazbu spolužákovi na jeho výkon atd.)

Otázky pro workshopy

- 1) Má kompetenční přístup stále smysl? V čem by měl být stávající model kompetencí v RVP zachován? V čem by se měl naopak změnit?
- 2) Jak by měly být kompetence vymezeny? Jaký by měl být jejich vztah ke gramotnostem?
- 3) Jakým způsobem nejlépe zajistit promítnutí kompetenčního přístupu do každodenní výuky?

Hlavní literatura:

- Češková, T. (2021). (Klíčové) kompetence v českém vzdělávání: Proč si navzájem nerozumíme? *Studia Paedagogica*, 26(3), 7-28.
<https://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/2407>
- ČŠI. (2017). *Analýza zahraničních systémů hodnocení klíčových kompetencí*. ČŠI.
- Dvořák, D. (2019). *Podkladová studie k revizi RVP ZV pro 2. Stupeň českého základního vzdělávání*. Praha. NÚV.
- Kofroňová, O. (2020). *Klíčové kompetence. Podkladová studie k revizi RVP*. NPI ČR.
- MŠMT. (2021) *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*.
- Rada Evropské unie. (2018). Doporučení Rady ze dne 22. května 2018 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01))

² Další otázkou k diskusi je, do jaké míry jsou využitelné Standardy základního vzdělání.